

Tatjana Gromača (1971) hrvatska je književnica i novinarka čija djela od samog početka izazivaju veliki interes od strane struke i publike. Tomu sigurno pridonose i brojne nagrade i priznanja, čak i izvan nacionalnih, hrvatskih okvira. Ovaj intervju ima za okosnicu njezin debitanski roman "Crnac" (Zagreb, Durieux, 2004), koji je dobio ime po malom mjestu u blizini Siska u kojem je smještena radnja romana, a koji istovremeno transparentno signalizira i aludira na drugog i drugačijeg, što je ujedno i tema kabanica cjelokupnog književnog i društvenog angažmana ove autorice. Biti drukčiji u "Crncu" se ne biva bojom kože, već dobro znanim krvnim zrcima druge, neprijateljske, pripadnosti.

U vašem romanu "Crnac" kroz glavni lik djevojčice/djevojke iz etnički miješane obitelji progovarate o ratu, poraću i sveopćoj dehumanizaciji, odnosno reduciranju ljudskosti koje za posljedicu ima svodenje čovjeka na pulsacije straha, prestrašenosti za vlastiti život te živote svojih bližnjih i naposljetku svojevrsnu odsutnost cijele palete emocija koje vodi do određenog sivila (učmalosti u vlastitom beznađu) cjelokupnog društva. Koliko je bilo važno da tema etničke različitosti zaživi u hrvatskom književnom prostoru i koliko je ona uvjetovala uspjehu međunarodne recepcije djela?

Pa za tu temu je važno da zaživi, mislim, u svakom društvu, odnosno u svijesti svakog čovjeka, stanovnika ovog našeg planeta. Etnička pripadnost ne bi trebalo biti nešto što nas sužava, odvaja od drugih, svrstava u prijateljske ili neprijateljske tabore. To je samo jedan ures, jedan ukrasni dezen na odjeći čovjeka, jedna priča, mit, ljudska tvorevina, ništa suštinsko. Suštinski, naše su duše puno veće i šire, i jedni sa drugima tvorimo cjelinu koja može opstati samo uz prisustvo jedne energije, energije ljubavi, razumijevanja, suosjećanja. O tome govore sve religije i filozofije koje poznajemo, sva velika umjetnička djela, no samim društvima, onima koji imaju moć, novac i slično, u cilju je da nam zamagljuje vid i sužuju percepciju, tako se lakše manipulira i izvlači, najčešće, materijalna korist. Tako postajemo robovi nekih ideja, služimo narodu ili državi pa idemo u rat da bismo osvojili teritorije, recimo, bogate naftom, i tako dalje... Što se tiče međunarodnog uspjeha djela, mislim da se to zapravo još nije dogodilo u punom smislu te vaše formulacije.

Jeste li zadovoljni koordinatama, odnosno ključem kojeg su dramaturginja Lupi i režiser Janežič te ansambl Riječkog narodnog kazališta izabrali za predstavljanje "Crnca" kazališnoj publici te u čemu se ono podudara, a u čemu razlikuje od vašeg romana?

Zadovoljna sam. Recimo da je predstava malo komunikativnija, dopadljivija od same knjige. Kazalište, osobito nacionalni teatar, mora privući publiku, tu je ipak i značajan novac u igri... Nezahvalno je uspoređivati teatar i književnost, prevelike su razlike, tako mi se bar čini. Teatar nastaje iz teksta, barem onaj tradicionalni, a književnost nema ništa na što bi se oslanjala, osim života samoga, i čovjekova duha.

Može li se uopće priča o djevojčici/djevojci čiju majku hrvatski policajci "prijateljski" posjećuju (da bi od njenih ukućana doznali je li se i kako li se ta kreatura neprijateljske utrube privikla na život u Hrvatskoj) ispričati izvan konteksta koji joj prirodno nudi dimenziju kronike jednog vremena i jednog društva, ili kako je već rečeno, biografije generacije formirane burnih i mučnih devedesetih godina prošloga stoljeća?

Pa ja sam pokušala to ispričati izvan konkretnog vremenskog konteksta, čak i prostora. Vremenski odmak trebao bi pokazati jesam ili u tome uspjela.

Osim detektiranja stanja hrvatsko-srpskih devedesetih, roman posjeduje i dimenziju univerzalne priče o razumijevanju i neosuđivanju drugog čak i kada nam čini zlo (kako ste naveli u jednom vašem intervjuu) te o ljudskoj otuđenosti, obiteljskoj nekomunikativnosti, kompleksnosti ljudskih i obiteljskih odnosa. No, osim toga, vaša junakinja u studentskoj dobi smatra da su studenti tužni ali ne toliko koliko će tek biti kasnije u životu, dok joj se već kao djevojčici mjesta zaposlenja roditelja (činovnička gradska zgrada te željezara) čine upravo kao mjesta detencije, "kalupljenja", čak radnih koncentracijskih logora omeđenih žicom, što opet nadilazi njenu puku etničku distinkciju. Tuga i konstrikcija kao sastavni segment modernog života pojedinca, posao i život u cjelini svakodnevno lagano izjedaju pojedinca?

Recimo da da, zato nije loše pokušati tragati za novim ili drugačijim načinima mišljenja i življenja. Recimo da su se modeli koje sam opisala potrošili i da bi bilo vrijeme da čovjekova svijest evoluirala nekuda dalje, naprijed. Mislím da nismo ovdje da bismo bili nečiji robovi, da bi služili nekoj korporaciji i živjeli nesretni, nesvjesni vlastitih snaga i potencijala, koji su, u svakom biću, ogromni. Jednako tako, i planeta na kojoj živimo, a prema kojoj se tako užasno odnosimo, jedno je rajsko mjesto. Kada bi čovjek više bio usmjeren na upoznavanje samoga sebe i vlastitih mogućnosti, kao i na oslušivanje svojega unutarnjeg glasa, živio bi primjerenije svojoj prirodi. Za to naravno treba malo hrabrosti i rizika, ali mislim da se isplati, barem probati, tragati za vlastitim modelima življenja, a ne slijepo preuzimati one zgotovljene, koji nisu kompatibilni nečijoj pravoj prirodi. No ljudi se uglavnom odlučuju za nezadovoljstvo i komociju, ali možda se ipak dogode neke promjene u nekoj budućnosti, treba vjerovati.

U vašem romanu rat ne kosi samo ljude i njihovu ljudskost. Osim PTSP sindroma, emocionalnog spljoštavanja i nacionalnog razvrstavanja koje se prakticira još od školskih klupa, rat utječe i na prirodu, jer iako vaš roman završava opisom karakterističnog umrtvljenog zimskog ciklusa, zanimljivo je da sudbinu izbjeglica i izgnanih s ljudima dijele i ptice kojima se ne vraća "otkud su došle". No, još je zanimljivije da se protiv njihove nasrtljivosti na "golobrade" kruške treba opet boriti puškom. Ima li kakve tajne poruke u ovoj borbi čovjeka s čovjekom, ali i s prirodom?

Ne osobite. Poruka je u tome da je to krivi put, a nadam se da moj rukopis, način pripovjedaanja, nadaje i mogućnosti drugih, možda ispravnijih puteva.

Pred vama je izlazak novog romana. Da li je on na tragu vašeg dosadašnjeg rada, usmjerenog na život društvenih margina, bilo da je riječ o pitoresknim istarskim osobenjacija ili životu novozagrebačke suburbije, bilo spram drugog i drugačijeg kojemu samo margine nude spas, a u kojem vi kirurški precizno secirate hrvatsku aktualnost?

Roman "Božanska dječica" izašao je ovih dana u Hrvatskoj, u izdanju nakladnika "Fraktura" iz Zagreba. To je svojevrsno, tako ja to doživljavam, nadopisivanje romana "Crnac". Ovdje se bavim posljedicama rata, i konkretno, osobom, junakinjom koja je pripadnica manjine, i na kojoj se te posljedice duboko očituju. Roman tematizira bolest, mentalnu, koja izjeda čovjeka sputanog u izvitooperene, licemjerne modele koje mu nameće bolesno društvo, sadašnjica puna laži i manipulacija u kojoj svi živimo.